

4 Kokemuksen tutkiminen

vetäjä: professori Juha Perttula, LaY

Torstai 15.2.2007 klo 15.00—17.00, paikka Fellman-sali

- 15.00—15.10 *Johdattelu* professori Juha Perttula, Lapin yliopisto
- 15.10—15.45 *"Maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden työelämäkokemukset ja kokemusten muuttuminen"* Marja Katisko, Helsingin yliopisto
- 15.45—16.20 *"Naisten kokemuksia työkyvyttömyyseläkkeen hylkäyksestä"* Minna Loikkanen, Kuopion yliopisto
- 16.20—17.00 *"Vähävaraisten yksinhuoltajaäitien kokemus arjesta"* Suvi Krok, Tampereen yliopisto

Perjantai 16.2.2007 klo 9.00—11.00, paikka LS10

- 9.00—9.40 *"Lapsiperheiden kokemuksia eron jälkeisen arjen järjestämisestä"* Leena Santala, Turun yliopisto
- 9.40—10.20 *"Läheisneuvonpito lapsinäkökulmasta"* Marianna Reinikainen, Helsingin yliopisto & Tarja Heino, Stakes
- 10.20—11.00 *"Lasten kokemusten tutkimisen metodologisia haasteita"* Susanna Helavirta, Tampereen yliopisto

Abstraktit

Marja Katisko
Helsingin yliopisto
katisko@mappi.helsinki.fi

MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN TYÖNTEKIJÖIDEN TYÖELÄMÄKOKEMUKSET JA KOKEMUSTEN MUUTTUMINEN

Tekeillä olevassa väitöstutkimuksessa tarkastellaan maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kokemuksia suomalaisesta työelämästä ja kokemusten muuttumisesta. Tutkimusjoukko on maahanmuuttajataustaiset sosiaali- ja terveydenhuoltoalan perustutkintoa/lähihoitaja suorittavat aikuiset henkilöt. Tutkimuksen tässä vaiheessa on haastateltu 8 henkilöä, tavoitteena on lisätä tutkimusjoukkoa. Tutkimuksessa hyödynnetään yhteiskuntatieteen ja aikuiskasvatustieteen teoreettisia lähtökohtia yhteiskunnallisen ja yksilöllisen yhteen kieltoutumisesta. Tutkimus kiinnittyy elämäntutkimukseen, jolloin yksilön elämäntutkimusta tarkastellaan keskittyen työhistoriaan. Tutkimus on saanut vaikutteita fenomenologiselta tutkimusperinteeltä sekä oppimisteoreettisesta käsityksestä kokemuksellisesta oppimisesta ja kriittisestä reflektiosta. Lähtökohtana on, että yksilö tulkitsee kokemuksiaan suhteessa aiemmin omaksumaansa tietoon. Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajataustaisten henkilöiden aikaisemmat työkokemukset omasta maastaan ovat lähtökohtana tutkittaessa työelämäkokemuksia Suomessa. Sosialisatioteorian mukaisesti yhteiskunta ilmenee sekä objektiivisena että subjektiivisena todellisuutena. Yhteiskunta muodostuu a) ulkoistamisen (totunnaistunut toiminta) b) objektivaation (institutiotuminen) c) sisäistäminen (primaari- ja sekundaarisosialisatio) jatkuvassa dialektisessä suhteessa (Ber-

ger&Luckmann,1994,148). Miten todellisuuden sosiaalisen rakentumisen vaiheet ja sisäistämisen eri tasot ovat sovellettavissa siihen prosessiin, johon yksilö joutuu muuttaessaan yhteiskunnasta toiseen ja siirtyessään yhteiskunnallisesti muotoutuneesta työkuulttuurista toiseen. Miten yksilöiden elämäntavat erilaistuvat ja millaisia siirtymiä liittyen yksilöiden työhistoriaan elämäntavolissa tapahtuu siirtolaisuusprosessissa. Millaisia ovat mahdolliset uudet työn, muun elämäntavolirin ja hyvinvoinnin järjestämisen mallit siirtolaisuusprosessissa. Jäsennys reflektiivisyydestä on syntynyt vastakohtana tekniselle rationaalisuudelle ja siihen perustavalle työskentelytavalle. Reflektiivisyydellä on yhtymäkohtia oppimisteoreettiseen käsitykseen kokemuksellisesta oppimisesta (Kolb 1984) ja kriittisestä reflektiosta (Mesirov 1981; 1995). Toiminnassa tapahtuva reflektio perustuu siihen, että samalla kun teemme jotain myös ajattelemme tekemäämme. Sosiaalityön tutkimuksessa reflektiivisyys on ymmärretty työntekijän valmiutena oman toiminnan vaikutusten kriittiseksi arvioinniksi, mikä on tarkoittanut työntekijän oman elämäntavolirin, arvojen, motiivien, uskomusten ja aikaisemman toiminnan kriittistä arviointia (Karvinen,1996,61) Reflektiivisyyden juuret ovat yksilön ajattelussa ja siitä tietoisesti tulemisessa ja oman toiminnan arvioinnissa tätä kautta, reflektiivisyys puolestaan kykyyn havainnoida itseä ja omaa olemista laajemmassa yhteiskunnallis-kulttuurisessa kontekstissa (kts. Fook, 2002,43-44;2004,19).

Minna Loikkanen

Kuopion yliopisto, sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos

minna.loikkanen@neuron.fi

NAISTEN KOKEMUKSIA TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN HYLKÄYKSESTÄ

Esitykseni perustuu ammatillisessa lisensiaattikoulutuksessa aloittamaani kuntouttavan sosiaalityön lisensiaattityöhön. Tutkimukseni aiheena on keski-ikäisten naisten kokemus työkyvyttömyyseläkkeen hakemuksen hylkäämisestä ja siitä, miten se on vaikuttanut heidän elämäntavolunsa ja toimeentuloonsa. Sosiaalityöntekijänä työskennellessäni olen kohdannut ihmisiä, jotka kokevat olevansa työkyvyttömiä, mutta joiden hakemukset ovat hylätty useampaankin kertaan. Tapaamisissa on syntynyt käsitys, että nämä hakijat kokevat suurimmaksi ongelmaksi toimeentulon ja itsetunnon heikkenemisen, mutta rinnalla kulkee myös kokemus siitä että yhteiskunta on hylännyt heidät. Mutta onko tämä saamani käsitys oikea? Tutkimukseni keskeinen kysymys on miten työkyvyttömyyseläkkeen hakija kokee hakemuksensa hylkäämisen?

Tutkimukseni naiset ovat syntyneet vuosina 1940-1960 ja heille on tehty työkyvyn arvioinnin päätteeksi työkyvyttömyyseläkkeen tai kuntoutustuen hakemista varten lausunto. Hakemuksen hylkäämiskokemusta olen lähtenyt tutkimaan tarinoiden kautta. Olen pyytänyt tutkittavia naisia kirjoittamaan oman tarinansa kokemuksestaan. Aineiston keruuvaihe on vielä meneillään. Esityksessäni pohdin oman tutkimukseni näkökulmasta kokemusta ja siihen liittyviä tekijöitä. Miten minä ymmärrän kokemuksen ja miten näen omassa tutkimuksessani käsitteenä?

Suvi Krok
Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos
Suvi.krok@uta.fi

VÄHÄVARAISTEN YKSIHUOLTAJAÄITIEN KOKEMUS ARJESTA

Olen kiinnostunut kokemuksesta yhteiskunnallisessa kontekstissa. Tutkin kahdentoista vähävaraisen yksinhuoltajaäidin kokemusta arjesta. Näiden naisten kokemusta suhteutan yhteiskunnallisiin keskusteluihin perheideologiasta, äitiydestä ja köyhyydestä. Nämä käsitteet ymmärrän poliittisiksi ja sosiaalisesti konstruoiduiksi. Esitelmässäni esittelen aineistoni analyysitapaa ja niitä haasteita, joita koen yksilön kokemukseen liittyvän, kun yritetään tavoittaa arkea ja kokemuksen yhteiskunnallista kontekstia. Esitelmäni liittyy väitöskirjatutkimukseeni ja SA projektiin tuen ja kontrollin dilemma sosiaalityön käytännöissä. Väitöskirja on tapaustutkimus, joka sijoittuu yhteen lähioon ja pyrkii valottamaan tämän alueen kahdentoista vähävaraisen yksinhuoltajaäidin arkea. Aineistona ovat havainnot lähiöstä, lähiötuvalta, tutkittavien kodeista, lähiötuvan työntekijöiden ja alueen sosiaalityöntekijän haastattelut sekä pääaineistona vähävaraisten yksinhuoltajaäitien haastattelut vuosina 2002 - 2003 ja 2005 - 2006.

Leena Santala
Turun yliopisto
leemsa@utu.fi

LAPSIPERHEIDEN KOKEMUKSIA ERON JÄLKEISEN ARJEN JÄRJESTÄMISESTÄ

Tutkin, millaisia kokemuksia vanhemmilla ja lapsilla on vanhempien eron jälkeisen arjen uudelleen järjestämisestä. Miten vanhemmat päättävät lapsen huoltomuodosta ja asuinpaikasta? Miten lapsi kokee erotilanteen ja eron jälkeiset uudet järjestelyt? Ero vaikuttaa vahvasti koko perheen elämään sekä arjen että tunnekokemuksen tasolla. Vanhemmat joutuvat ratkaisemaan, miten lapsen huolto, asuminen ja etävanhemman tapaaminen toteutetaan eron jälkeisessä arjessa. Lainsäädännön (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoi-keudesta 361/1983) ihanteen mukaisesti lapsen huoltomuodoksi valitaan useimmiten yhteishuolto, mikä tarjoaa molemmille vanhemmille tasavertaiset mahdollisuudet eron jälkeisen vanhemmuuden toteuttamiselle. Todellisuudessa valtaosa lapsista asuu eron jälkeen äidin luona ja viettää aikaa isän kanssa vain tapaamisten muodossa. Kun eron jälkeinen vanhemmuus toteutuu lähi-äitiytenä ja etä-isyytenä, voidaan pohtia vanhempien tasavertaista asemaa eron jälkeisessä vanhemmuudessa. Tutkimusaineisto on kvalitatiivinen haastatteluaineisto, joka koostuu 14 huoltopäätöksen tehneen vanhemman, 8 äidin ja 6 isän, haastattelusta. Sekä äidin että isän haastattelu tarjoaa mahdollisuuden tarkastella eron jälkeisen arjen järjestämistä molempien vanhempien näkökulmasta. Lisäksi huomioin lapsen näkökulman. Tulen haastattelemaan alle 18-vuotiaita lapsia, joiden vanhemmat ovat eronneet.

Sarianna Reinikainen & Tarja Heino
Stakes
sarianna.reinikainen@helsinki.fi
tarja.heino@stakes.fi

LÄHEISNEUVONPITO LAPSINÄKÖKULMASTA

Vuonna 2004 - 06 toteutetussa pohjoismaisessa tutkimuksessa "Läheisneuvonpito lapsinäkökulmasta" on pyritty selvittämään läheisneuvonpidon merkitystä lasten ja nuorten näkökulmasta. Tutkimuskysymykset koskevat heidän olosuhteissaan, toiveissaan ja huolissaan läheisneuvonpitoprosessin aikana ja ansiosta tapahtuvia muutoksia, heidän kokemuksiaan läheisneuvonpidosta työtapana sekä sitä, miten lapsinäkökulma työtavassa toteutuu. Aineisto koottiin haastattelemalla lapsia ja nuoria läheisneuvonpitoprosessin edessä useamman kerran ja havainnoimalla heidän läheisneuvonpitojaan ja seurantakouksiaan. Aineistona ovat myös viranomaisten tekemät yhteenvedot lasten tilanteesta ja neuvonpidoissa laaditut suunnitelmat. Lasten ja nuorten kokemuksia lähestyttiin sekä haastattelujen että neuvonpitojen havainnoinnin avulla. Yhtenä haastattelumetodina käytettiin Tulevaisuuden muistelua, missä haastateltavan on tarkoitus hyvään tulevaisuuteen eläytymisen kautta jäsentää tämänhetkisiä huoliaan ja muutostoiveitaan sekä näkemyksiään tilanteen parantamisen mahdollisuuksista. Tässä yhteydessä kunkin lapsen ja nuoren kanssa tehtiin heidän hyvän tulevaisuutensa tekijöitä kuvaavat "muuttujat", joihin palattiin aina seuraavissa haastatteluissa. Läheisneuvonpitoprosessia koskevista kokemuksista keskusteltiin teemahaastattelun ehdoin. Havainnoinnissa keskityttiin erityisesti lasten ja nuorten aseman ja osallistumisen tarkasteluun. Joidenkin lasten ja nuorten kohdalla haastattelu- ja havainnointiaineistot täydensivät ja vahvistivat, joidenkin kohdalla haastoivat toisiaan. Tulkinnat tehtiin käyttäen molempia aineistoja, ja yhtenä analyysivaiheena oli lapsen tai nuoren näkemykset ja kokemukset kokoavan, prosessin mukana johdonmukaisesti etenevän tarinan kirjoittaminen. Tulkinnan varmentamiseksi ja lasten ja nuorten aktiivisemmaksi osallistamiseksi tutkimusprosessiin he saivat lukea tarinansa ja kommentoida niitä – arvioida, vastaako niistä välittyvä tulkinta heidän kokemuksiaan toisaalta tilanteesta ja sen muuttumisesta, toisaalta läheisneuvonpidosta työtapana. Työryhmässä esittelemme käyttämiämme metodeja ja pohdimme, miten lähelle lasten ja nuorten kokemuksia niiden avulla pääsimme.

Susanna Helavirta
Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos
susanna.helavirta@ulapland.fi

LASTEN KOKEMUSTEN TUTKIMISEN METODOLOGISIA HAASTEITA

Lasten tietoa ja tietämisen luonnetta on pidetty pitkään toisarvoisena ja epäluotettavana aikuisten tuottamaan tietoon nähden. Yhteiskuntatieteellinen lapsuustutkimus on pyrkinyt murtamaan tätä käsitystä korostamalla lasten aktiivista roolia tiedontuottajana. Lasten nä-

kökulmat ja niiden tavoittaminen on nostettu tutkimuksen keskiöön. Tällä hetkellä keskustelu siitä, miten tehdä lapsuus ja lasten todellisuudet näkyviksi lasten näkökulmista käy vilkkaana, koska lasten tiedontuottamiseen liittyy monenlaisia haasteita. Olen väitöstutkimuksessani kiinnostunut lasten hyvinvointikäsitteistä. Aineistoni koostuu 8-15-vuotiaiden lasten kirjoittamista eläytymismenetelmätarinoista (N=177), surveyaineistosta (N=515) sekä syvähaastatteluun pohjautuvasta case-aineistosta. Erilaiset aineistot ovat synnyttäneet kiinnostukseni metodologisiin ja epistemologisiin kysymyksiin, joita esityksessäni pohdin: Miten erilaiset metodiset ratkaisut tavoittavat lasten kokemuksia ja käsityksiä? Millaisia tiedon, tietämisen ja eettisen järjestyksen haasteita metodeihin lasten kohdalla liittyy? Miten lapset kuvaavat ja välittävät kokemuksiaan aineistossani? Edellä olevat pohdinnat johdattavat minut väistämättä vastakkain sen ontologisen kysymyksen kanssa, miten tutkijana kokemuksen ja kokemuksellisuuden ymmärrän.